

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN BASKISI VE PROBLEM ÇÖZME^(*)

Yrd. Doç. Dr. Necla ACUN KAPIKIRAN*
Ceren FİYAKALI**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı lise öğrencilerinde akran baskısının problem çözme yaklaşımları ve bazı demografik değişkenler açısından incelemektir. Örnekleme üç farklı programdaki okullardan 368 öğrenci tesadüfi oluşturmuştur. Veriler Akran Baskısı Ölçeği (Kıran, 2003), Problem Çözme Envanteri (Heppner ve Petersen, 1982) ve demografik değişkenlere ilişkin sorulardan oluşan anketle toplanmıştır. Veriler aşamalı regresyon analizi ve varyans analizi (ANOVA) ile çözümlenmiştir. Sonuçta, akran baskısı cinsiyet, anne eğitim, aceleci problem çözme yaklaşımı, okul türü ve kişisel kontrol yaklaşımı açısından anlamlı olarak yordandırmıştır. Sonuçlar yazın alanı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Akran baskısı, Problem Çözme, Ergen

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate high school student's problem solving approaches and their demographic characteristics on peer pressure. The participants of this study were 368 randomly selected high school students who were attending three different programs. Data were collected by using the Peer Pressure Scale (Kıran, 2003), the Problem Solving Inventory (Heppner ve Petersen, 1982) and a form for determining demographic characteristics of the participants. Data were analyzed by employing stepwise regression and ANOVA. The results of the study showed that peer pressure was predicted by the gender, mother's level of education, the use of hasty and personal control problem solving approaches, and, type of school attended. Results have been discussed in relation to peer pressure literature.

Key Words: Peer pressure, Problem solving, Adolescence

GİRİŞ

Akran yaş grubu arkadaşlarıyla bağlantılı ve çocuk yada ergenlerde aynı yaş gruplarını ifade eden bir kavramdır (Dusek, 1987). Ergenlerde olumlu olmayan duygusal-sosyal gelişim, okullarında akran baskısı (peer pressure), zorbalık (bullying) (Adams, 1992) yada yetişkin iş yaşamında yıldırma (mobbing) (Leymann, 1990) olarak yazın alanında tanımlanmıştır. Bu üç olumlu olmayan gelişimde bireysel yada grup olarak kasıtlı şekilde diğeri ya da diğerlerine tekrarlayan saldırganlık söz konusudur (akt: Vandekerckhove ve Commers, 2003). Cinsiyet açısından bakıldığında; kızların %7'si erkeklerin %15'i zorba olduğu, kızların %12'si ve erkeklerin %13'ü ergenlik yıllarında kurban oldukları saptanmıştır. Okul çağında zorba olanların ergenlikte de zorba olduğu, okul çağında kurban olanların ergenlikte yine kurban oldukları görülmektedir (Sourander ve ark. 2000).

Clasen ve Brawl (1985) akran baskısı bireyin isteyip istememesine bakılmaksızın bir şeyi yapma yada bir şey yapmaktan alıkoyması olarak tanımlanabilir (akt: Ungar, 2000). Akran baskısı her zaman olumsuz bir olgu olarak görülmemekte olup, olumlu etkileri de olduğu belirtilmiştir. Yine, akran baskısını bütün sorunların kaynağı olarak görmemek gerektiği vurgulanmıştır. Gençler izole olmamak için ve alay edilmemek için akran baskısına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Lashbrook, 2000).

Uyma davranışının akran baskısını azaltabileceği ancak, grup olumsuz eğilimleri barındırıyorsa uymanın bireye yarardan çok zarar vermesi söz konusu olacağı belirtilmektedir. Yine, ergen akran baskısıyla egemen kültürün değerlerini sorgulayacağı ve egemen kültürden farklılıkları ortaya koyabileceği belirtilmektedir. (Burns ve Darling, 2002).

Akran baskısının akran kabulü ile ilişkili olduğu ve kabul edilmeyen ergenlerin akran baskısına maruz kaldıkları belirtilmektedir. Ergenlerde akran baskısı sosyal kabul, olumlu sosyal davranışlar olumsuz ilişkili, sosyal kabul duygusal davranış problemleriyle olumsuz ilişkili, duygusal

^(*)X IV.Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* PAÜ Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Abd <nkapikiran@pamukkale.edu.tr>

** Denizli Koca Mektep Anadolu Lisesi

davranış problemleri de anne eğitimiyle olumsuz ilişkili olduğu saptanmıştır (Chang, 2004). Akran kabulü olumlu sosyal davranışla ve kendine ve başkasına saygı gösterme ile olumlu, antisosyal davranışla olumsuz olarak ilişkili bulunmuştur (Wentzel ve Erdley, 1993).

Akran kabulünde kızlar kız akranları, erkekler erkek akranları tarafından kabul edilmeyi istemekte ve ebeveynlerin duygusal yakınlığı, duygusal destekleri ve paylaşılan etkinlikler, eğlenceler ile akran kabul arasında olumlu ilişkiler olduğu görülmektedir (Bost, 1995).

Akran baskısı söz konusu olduğunda; baskıdan hem kurbanın hem zorbanın olumsuz etkilendiği görülmektedir. Her ikisinin de kendilerini algılayış şekillerine bakıldığında; kendilerini kaygılı, yalnız, düşük benlik değeri olan kişiler olarak algıladıkları ve arkadaşları kurbanı ve zorbayı akranları tarafından kabul edilen ve edilmeyen kişiler olarak algıladıkları görülmektedir (Graham ve Juvonen, 1998). Zorbalıkta; erkeklerin daha çok kaygı, depresyon, yeme bozuklukları ve psikosomatik semptomlar gösterdikleri hem kurbanlar hem zorbalılar arasında kaydedilmiştir. Kızlar arasında daha çok yeme bozuklukları görülmektedir (Kaltiala-Heino ve ark., 2003). Zorbalıkta hem zorbalılar hem kurbanlar hoşlanma ve kızgınlık duygularını daha çok yaşadıkları ancak kurbanların zorbalardan daha çok şaşkınlık ve üzüntü yaşadıkları kaydedilmiştir (Wilton, Craig ve Pepler, 2000).

Madde kullanan ergenlerin sosyal olmayan pekiştirme indeksinden ve farklı çağrışım indeksinden daha yüksek puan aldıkları ve bunların risk davranışlarıyla ilişkili olduğu kaydedilmiştir (May, Nichols ve Eltzroth, 1999). Akran etkisi alkol kullanmada ilk sırada iken, daha sonra ev ortamının etkili olduğu kaydedilmiştir. Ancak bireyin sosyalleşmesinde etkili olan arkadaş, okul, ev ve çevre gibi etkenlerden birisi alkol kullanımını reddettiğinde bile kullanımda azalmalar görülmüştür (Fitzgerald ve Arndt, 2002). Yetersiz ebeveyn yönetimi madde kullanımıyla ve madde kullanımı arkadaş ilişkileriyle bağlantılı bulunmuştur (Caldwell ve Darling, 1999). Akranın madde kullanımında stresle olumlu ilişkili, duygu ve güven yönelimli başa çıkma ile ters ilişkili ve doyumunu erteleme ve problem odaklı başa çıkma ile ilişkisiz bulunmuştur. Yine algılanan stresin ergenlerin madde kullanımını kolaylaştırdığı görülmektedir (Wagner, 1993). Sigara içme ile akran baskısı arasında ilişkili bulunmuş ancak bu ilişki cinsiyetler açısından fark yaratmamıştır (Kıran, 2003). Kızların kurbanı daha çok duygusal empati gösterdikleri ve daha çok kızgınlıklarını ifade ettikleri kaydedilmiştir. Öğrencilerin akran baskısıyla başa çıkma stratejisi olarak öğretmene, arkadaşına ve ebeveyne söyleme gibi stratejileri seçtikleri görülmektedir (Woods ve ark., 2004).

Zorbalığa maruz kalan kurbanların etkili olmayan başa çıkma stratejileri kullandıkları görülmektedir. En çok aldırma, sözel ve fiziksel saldırganlık, kaçma gibi stratejileri kullandıkları ve duygusal destek arama, bilişsel yeniden yapılandırma, araçsal ve duygusal müdahale gibi etkili olan stratejileri çok az kullandıkları kaydedilmiştir (Wilton, Craig ve Pepler, 2000).

Cinsiyet açısından akran baskısı fark yaratmıştır ve erkekler erkek kurbanı seçmişler, kadınların tercihleri daha karmaşık, hem erkek hem kadın kurbanı tercih edebiliyorlar. (Woods ve ark., 2004).

Bu çalışmanın amacı ergenlerde akran baskısının problem çözme ile ilişkisini saptamaya çalışmaktır. Bu temel amaca bağlı olarak şu alt amaçları da içermektedir: 1) Doğrudan yada dolaylı baskının problem çözme yaklaşımlarıyla ilişkisini saptamak. 2) Doğrudan yada dolaylı baskının okul türü, cinsiyet, sınıf, anne-baba eğitimi vb. demografik değişkenlerle ilişkisini belirlemek.

YÖNTEM

Örneklem

Üç farklı lise türü, Anadolu Lisesi, Genel Lise ve Meslek Lisesi öğrencilerinden 375 öğrenci seçkisiz örnekleme ile belirlendi. 8 öğrencinin yanıtları geçersiz kabul edildi ve 367 öğrenci örnekleminizi oluşturmaktadır. Uygulama 2005 yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde lise 3. sınıf öğrencilerine ulaşamadığı için örneklem hazırlık, lise1 ve lise 2 öğrencilerini içermektedir. Örneklem % 51'ini genel lise, %39'unu meslek lisesi ve %10'unu Anadolu lisesi

öğrencileri oluşmuştur. Öğrencilerin % 11'i hazırlık, %51'i lise-1 ve %38'i lise-2 öğrencisidir. Örneklemin %46'sı kızlardan ve % 54'ü erkeklerden oluşmuştur.

Annelerin % 54'ü ilkököl, %15'i ortaokul, %21'i lise ve %10'u üniversite mezunudur. Babaların %37'si ilkököl, %22'si ortaokul, % 25'lise ve % 16'sı üniversite mezunudur. Veriler SPSS-13.0' da değerlendirilmiştir. Aşamalı regresyon analiziyle ve ANOVA ile veriler çözümlenmiştir ve farkları kaynağı için Tukey HSD ve Scheffe testi kullanılmıştır. Regresyon analizine ilişki katsayısı en yüksek olan değişkenler verilerek başlanmıştır.

Ölçme Araçları

Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) : Kıran (2003) tarafından geliştirilen ölçek 34 maddeyi içeren 5'li likert türü bir araçtır. 19 madde doğrudan 15 madde dolaylı baskı olmak üzere ölçeğin iki alt boyutu vardır. Geçerlik çalışmasında faktör analiziyle 1. faktörün (doğrudan baskı- DB+) faktör yükleri .308-.747 arasında ve 2. faktörün (dolaylı baskı- DB-) faktör yüklerinin .366-.597 arasında değiştiği ve ölçek varyansın % 40.527 açıklamakta; α : .89 ve α : .82 ve tüm ölçeğin α : .90 olarak kaydedilmiştir. Madde-toplam korelasyonları r: .30-.59, $p < .01$ arasındadır (N:208).

Ölçeğin 1. faktörün (doğrudan baskı-19 madde) faktör yükleri .307-.626 arasında değiştiği, varyansın % 14.32'sini (öz değeri: 4.87) açıkladığı ve α : .83 olarak hesaplanmıştır. 2. faktörün (dolaylı baskı- 11 madde) faktör yüklerinin .302-.663 arasında değiştiği, varyansın % 11.79'unu (öz değeri : 4.01) açıkladığı ve α : .72 olduğu ve tüm ölçeğin varyansın %26.11'ini açıkladığı ve α : .86 olarak hesaplanmıştır. Doğrudan baskı ile ABÖ puanları arasındaki korelasyon katsayısı r: .94, $p < .01$, dolaylı baskı ile ABÖ puanları arasındaki korelasyon katsayısı r: .741, $p < .01$ ve doğrudan ve dolaylı baskı korelasyon katsayıları r: .469, $p < .01$ 'dir. 5, 10, 16 ve 34. maddelerin faktör yükleri düşük olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır (N:367). Yüksek puan daha fazla baskıyı ifade etmektedir.

Problem Çözme Envanteri-A Formu (PÇE): Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen envanter 35 maddeli ve 6'lı likert türü bir ölçme aracıdır. Ölçeğin 3 faktörlü (problem çözmeye güven, yaklaşma-kaçınma ve kişisel kontrol) olduğu kaydedilmiştir. 9., 22 . ve 29. maddeler değerlendirme dışı bırakılır. Ölçeğin tümünün α : .90 olarak hesaplanmış. Ölçek, Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından uyarlanmıştır. 6 faktörlü olarak bulunmuş ve ölçeğin α : .88, yarıya bölme güvenilirlik katsayısı ise r: .81'dir. (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçek, 3 faktörlü ve 1. faktörün (problem çözmeye güven-PÇG-17 madde) faktör yüklerinin .386-.692 arasında olduğu, varyansın % 19.58'ini (öz değeri:6.26) açıkladığı ve α : .8882, 2. faktörün (aceleci yaklaşım-AY -8 madde) faktör yüklerinin .330-.703 arasında değiştiği, varyansın %8.97'sini (öz değeri:2.87) ve α :.7334, 3. faktörün (kişisel kontrol-KK-7 madde) faktör yüklerinin .382-.648 arasında değiştiği, varyansın % 8.32'sini (öz değeri:2.61) açıkladığı ve α : .6578 olarak kaydedilmiştir. Tüm ölçek varyansın % 36.87'sini açıklamakta ve α : .7974 olarak hesaplanmıştır. Problem çözmeye güvenle tüm ölçek arasındaki.70, $p < .01$, aceleci yaklaşımla tüm ölçek arasındaki korelasyon katsayısı r: .397, $p < .01$, kişisel kontrol ile tüm ölçek arasındaki korelasyon katsayısı r: .549, $p < .01$, problem çözmeye güvenle aceleci yaklaşım arasındaki korelasyon katsayısı r: -.198, $p < .01$, problem çözmeye güvenle kişisel kontrol arasındaki korelasyon katsayısı r: .457, $p < .01$ ve aceleci yaklaşımla kişisel kontrol arasındaki korelasyon katsayısı r: .021, $p > .05$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlikleri yeterli kabul edilmiştir. Yüksek puan yetersiz problem çözmeyi ifade etmektedir.

BULGULAR ve YORUMLAR

Tablo-1: Ölçeklerden Alınan Puanların Aritmetik Ortalama Standart Sapma En Düşük ve En Yüksek Değerleri

Ölçekler	X	Ss	En düşük	En yüksek
Doğrudan Baskı	30.39	9.37	19.00	62.00
Dolaylı Baskı	16.49	4.74	11.00	35.00
Akran Baskısı Öl.	46.88	12.33	30.00	95.00
Problem Çöz. Güv.	46.45	15.02	17.00	102.00
Aceleci Yak	33.00	7.22	10.00	48.00
Kişisel Kontrol	24.37	6.15	7.00	42.00

Problem Çözme Env.	103.83	17.82	37.00	192.00
--------------------	--------	-------	-------	--------

Tablo-2: Akran Baskısının Problem Çözme ve Demografik Değişkenlerce Yordanması

Bağımlı/Bağımsız Değiş.	R	R2 Artış	S.H	Beta	t	p
ABÖ*/Cinsiyet	.374	.138	11.48	.324	.676	.000
ABÖ/Anne Eğt.	.414	.167	11.28	.176	3.70	.000
ABÖ/Acelecı Y.	.445	.198	11.12	-.108	-2.03	.043
ABÖ/Okul	.460	.203	11.04	.117	2.48	.013
ABÖ/Kişisel Kont.	.469	.209	10.99	-.105	-1.99	.047
DB+**/ Anne Eğt.	.252	.061	9.11	.231	4.70	.000
DB+/ Acelecı Y.	.353	.120	8.82	-.233	-4.76	.000
DB+/ Okul	.3.85	.148	8.71	.156	.3.16	.002
DB-***Cinsiyet	.199	.037	4.57	.188	.373	.000
DB-Sınıf	.245	.055	4.61	-.132	-2.60	.010
DB-Kişisel Kont.	.278	.070	4.57	-.131	-2.59	.010

* Akran Baskısı Ölçeği ** Doğrudan baskı alt boyutu ***Dolaylı baskı alt boyutu

Tablo-2’de ABÖ ile cinsiyet arasındaki fark (F:59.67, p<.000) anlamlı ve erkeklerin kızlardan daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir. Erkeklerin daha çok akran baskısına maruz kaldıkları görülmektedir.Yine, ABÖ anne eğitimi arasındaki fark (F:6.77, p<.000) anlamlıdır. Bu farkın (q:-.6.78, p<.000) ilkokul-lise mezunu annelerin çocukları arasında olduğu görülmektedir.Lise mezunu annelerin çocukları ilkokul mezunu annelerin çocuklarından akran baskısı ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla akran baskısına maruz kalmaktadırlar. ABÖ puanları atıkça acelecı yaklaşım puanları düşmektedir. Akran baskısına maruz kalan kişilerin daha fazla acelecı problem çözdükleri görülmektedir. ABÖ okul türü arasındaki fark (F:11.22, p<.000) anlamlıdır. Farkın kaynağına bakıldığında; genel lise-Anadolu lisesi arasında (q:-.10.17, p<.000) ve meslek lisesi-anadolu lisesi arasındaki fark (q:- 10.00, p<.000) anlamlı bulunmuştur. Anadolu lisesi öğrencileri akran baskısı ölçeğinden hem düz lise hem de meslek lisesi öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Akran baskısı ölçeğinden yüksek puan alanların problem çözme yaklaşımında daha çok kişisel kontrole sahip oldukları kaydedilmiştir.

Doğrudan baskı ile anne eğitimi arasındaki fark (F:10.02, p<.000) anlamlı bulunmuştur. Farkın kaynağına Tukey HSD ve Scheffe testleriyle bakılmıştır. İlkokul-lise arasındaki fark (q:-.6.31, p<.000) anlamlıdır. Lise mezunu annelerin çocukları ilkokul mezunu annelerin çocuklarından daha fazla doğrudan baskı puanına sahip oldukları görülmektedir. Doğrudan baskı puanı arttıkça acelecı yaklaşım puanı düşmektedir. Yani, doğrudan baskıya maruz kalan kişilerin acelecı problem çözme yaklaşımına sahip olduklarını söyleyebiliriz. Doğrudan baskı ile okul türü arasındaki fark (F:13.66, p<.000) anlamlıdır. Farkın kaynağına bakıldığında; genel lise-Anadolu lisesi arasında (q:-.8.56, p<.000) ve meslek lisesi-anadolu lisesi arasındaki fark (q:-8.19, p<.000) anlamlı bulunmuştur. Anadolu Lisesi öğrencileri doğrudan baskı alt boyutundan hem düz lise hem de meslek lisesi öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Anadolu lisesi öğrencileri doğrudan akran baskısına daha çok maruz kalmaktadırlar.

Dolaylı baskı alt boyutu cinsiyet açısından fark (F: 15.03, p<.000) anlamlı ve erkeklerin kızlardan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Erkeklerin daha fazla dolaylı baskıya maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. Dolaylı baskı puanları arttıkça problem çözme yaklaşımlarından kişisel kontrol puanlarının düşmekte olduğu kaydedilmiştir. Yani, dolaylı baskıya maruz kalan kişilerin daha fazla kişisel kontrole sahip oldukları görülmektedir. Yine, dolaylı baskının sınıf açısından fark yarattığı (F: 4.41, p<.01) görülmektedir. Bu farkın hazırlık-lise-2 arasında (q:2.17, p<.03) olduğu ve hazırlık sınıfı öğrencilerinin lise-2. sınıflardan daha yüksek dolaylı baskı puanına sahip oldukları kaydedilmiştir. Hazırlık sınıfı öğrencileri daha fazla dolaylı baskıya maruz kalmaktadırlar.

Tablo-3: Problem Çözmenin Demografik Değişkenlerce Yordanması

Bağımlı/Bağımsız Değ.	R	R2 Artış	S.H	Beta	t	p
Güvenli Pr.Çöz./Anne Eğt.	.135	.015	14.87	-.135	-2.58	.000
Acelecı Y./Cinsiyet	.192	.034	7.06	-.192	-3.70	.000
Prob.Çöz./Baba Eğt.	.112	.010	17.80	-.112	-2.14	.030

* Problem Çözme Envanteri

Tablo-3'te güvenli problem çözme ile anne eğitimi arasındaki fark ($F: 2.74, p < .04$) anlamlı bulunmuştur. Farkın kaynağına bakıldığında ($q: -5.16, p < .05$), lise mezunu annelerin çocuklarının ilkökul mezunu annelerin çocuklarından daha yüksek güvenli problem çözme puanına sahip oldukları bulunmuştur. Aceleci yaklaşımla cinsiyet arasındaki fark ($F: 11.81, p < .001$) anlamlı ve erkeklerin daha aceleci problem çözme yaklaşımına sahip oldukları görülmektedir. PÇÖ ile baba eğitimi arasındaki fark ($F: 2.50, p < .05$) anlamlı ancak gruplar arasındaki fark anlamlı seviyeye ulaşmamıştır. Baba eğitiminde farkın kaynağı anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ergenlerin arkadaşlarıyla ilişkileri onların toplumsallaşmasında vazgeçilmez deneyimlerdir. Ancak, arkadaşlar toplumsallaşmada itici güç olabildikleri gibi engelleyici de olabilmektedirler.

Akran baskısı ergenin arkadaşlarıyla etkileşiminde nasıl bir etki yaratacağı kişiden kişiye değişmektedir. Ergenin problem çözme yaklaşımlarının ve baskıya maruz kalma düzeyiyle bağlantılı olduğu kaydedilmiştir.

Akran baskısına maruz kalan öğrencilerin daha çok erkek öğrenciler olduğu kaydedilmiştir (Tablo-2).Kumpulainen (1998) zorbalığa ilişkin benzer bulguyu elde etmiştir. Woods (2004) erkeklerin erkeklere kızların hem erkeklere hem kızlara yönelik zorlamaları erkeklerin daha fazla baskı hissetmesine yol açmaktadır. Yine erkeklerin yetiştiriliş tarzı daha çok dışa yönelik olduğu için daha fazla arkadaşlarıyla etkileştiği için daha fazla baskıya maruz kalmaktadırlar.

Akran baskısına ve doğrudan akran baskısına maruz kalan öğrencilerin annelerinin eğitimlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu annelerin çocukları ise daha az baskıya maruz kalmaktadırlar. Lise mezunu anneler çocuklarını eğitirken daha demokratik olabilirler ve otoriter yapının egemen olduğu toplum ve kurumlarında ergen daha fazla baskı hissedebilir. Başka bir açıdan da, lise mezunu annelerin çocuklarını yetiştirirken daha koruyucu olabilirler ve bu yüzden de çocuklar daha fazla akran baskısına maruz kalmış olabilirler.

Akran baskısına ve doğrudan akran baskısına maruz kalanların aceleci problem çözme yaklaşımına sahip oldukları görülmektedir (Tablo-2). Aceleci problem çözme yaklaşımı etkili olmayan yaklaşımlardan olabilir. Wagner (1993) etkili olmayan başa çıkma yöntemleri ile zorbalık arasındaki ilişkilerin olduğunu kaydetmiştir. Erkeklerin daha çok aceleci problem çözme yaklaşımına sahip oldukları görülmektedir (Tablo-3). Aceleci problem çözme yaklaşımı, erkek cinsiyeti daha fazla akran baskısı yada daha fazla doğrudan akran baskını yaratabilir. Erkek ergenler aceleci yaklaşımlarını değiştirirlerse daha az doğrudan baskıya maruz kalabilirler. Etkili olmayan sözel ve fiziksel saldırı yaklaşımları acelecilikle ilişkisi bilinmektedir.

Yine, Anadolu lisesi öğrencilerinin genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinden daha fazla akran baskısına ve doğrudan akran baskısına maruz kaldıkları görülmüştür. Bu fark genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinde saptanmamıştır. Akran baskısını uygulayan ve uygulanan açısından yeni araştırmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Eğer uygulayan da kendi okul arkadaşları ise, akran baskısının en yoğun olduğu ortamların Anadolu liseleri olduğunu söyleyebiliriz.

Akran baskısına ve dolaylı akran baskısına maruz kalan öğrencilerin problem çözümede kişisel kontrollerini daha fazla algıladıkları bulunmuştur. Hem baskıya maruz kalıyor hem problem çözümede kişisel kontrollerini yüksek algılıyorlar, kuramsal olarak çelişkili bir sonuç olarak görülebilir. Ancak, ergenlerin başka alanlarda kişisel kontrollerini yüksek, akran baskısına yönelik kontrollerini yetersiz olarak algılayabilirler. Diğer bir neden problem çözme yaklaşımında kişisel kontrolleri olmasına rağmen akran baskısıyla ilişkili kişisel kontrollerini düşüren farklı değişkenler olabilir. Kişisel kontrol algılarını azaltan değişkenleri saptamaya yönelik araştırmalar gerçekleştirilmelidir. Dolaylı baskı

doğrudan baskı kadar belirgin olmadığı için kişisel kontrolleri yüksek olmasına rağmen baskıya maruz kalmış olabilirler.

Dolaylı akran baskısına maruz kalan öğrencilerin hazırlık sınıfı öğrencileri olduğu kaydedilmiştir. Yeni bir ortamdaki birbirlerini tanıma sürecindeki ergenler, bazen birbirlerinin sınırlarını test etmek ya da birbirlerini tanımak için kasıtlı olmaksızın baskı uygulayabilirler. Çünkü ergen lise 2. sınıfa geldiğinde baskının azalması söz konusudur. Hazırlık ve lise 2. sınıflar arasındaki fark önemli bulunmuştur. Yeni çalışmalar eski ve yeni grupların akran baskı yada grubun eski ya da yeni üyesinin algıladığı baskılar yeni çalışmalar için zemin oluşturmaktadır. Akranlar baskıyı bazen arkadaşlarına grup normlarına uymaları konusunda yapabilirler.

Problem çözme yaklaşımı açısından bakıldığında, lise mezunu annelerin çocuklarının aynı zamanda güvenli problem çözme yaklaşımına da sahip oldukları görülmektedir. İlkokul mezunu annelerin çocuklarının daha düşük problem çözme yaklaşımına sahip oldukları görülmektedir (Tablo-3).

KAYNAKLAR

- Bost, K.K. (1995) "Mother and Child Reports of Preschool Children's Social Support Networks: Network Correlates of Peer Acceptance" *Social Development*, 4, 2, 149-164.
- Burns, A. and Darling, N. (2002) "Peer Pressure: It's More Subtle Than You Think" *Principal*, 82, 1, 67-69.
- Caldwell, L.L. and Darling, N. (1999) "Leisure Context, Parental Control, and Resistance to Peer Pressure as Predictors of Adolescent Partying and Substance Use: An Ecological Perspective" *Journal of Leisure Research*, 31, 1, 57-77.
- Chang, L. (2004) "The Role of Classroom Norms in Contextualizing the Relations of Children's Social Behaviors to Peer Acceptance" *Developmental Psychology*, 40, 5, 691-702.
- Dusek, J.B. (1987) *Adolescent Development and Behavior*, Prentice-Hall International, Inc.NJ, U.S.A.
- Espósito, C.L. and Clum, G.A. (2002) "Social Support and Problem-Solving as Moderators of the Relationship Between Childhood Abuse and Suicidality. Applications to a Delinquent Population" *Journal of Traumatic Stress*, 15, 2, 137-146.
- Fitzgerald, S.A.(2002) "Reference Group Influence on Adolescent Alcohol Use" *Journal of Alcohol and Drug Education*, 47, 2, 42-56.
- Graham, S. and Juvonen, J. (1998) "Self-Blame and Peer Victimization in Middle School An Attributional Analysis" *Developmental Psychology*, 34, 3, 587-599.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Rantanen, P. and Rimpela, A. (2000) "Bullying at school –an indicator of adolescents at risk for mental disorders" *Journal of Adolescence*, 23, 661-674.
- Kıran, B. (2003) "Akran Baskısı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması" *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2, 3, 65-76.
- Kıran, B. (2003) "Ergenlerde Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Sigara İçme Davranışlarının İncelenmesi" *Eğitim Bilimleri: Kuram ve Uygulama*, 3, 1, 169-188.
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., Henttonen, I., Almqvist, F., Kresanov, K., Linna, S.L., Piha, J., Puura, K. ve Tamminen, T. (1998) "Bullying and Psychiatric Symptoms Among Elementary School-Age Children" *Child Abuse and Neglect*, 22, 7, 705-717.
- Lashbrook, J. T. (2000) "Fitting in: Exploring the Emotional Dimension of Adolescent Peer Pressure" *Adolescence*, 35, 140, 747-757.
- May, D.C., Nichols, J.D. and Eltzroth, P.L. (1999) "Risky Behaviors among Adolescents in the Midwest: Personal Gratification or Peer Pressure?" *Meeting Papers, AAERA* (Montreal Canada,) ED 430 713.
- Savaşır, I. ve Şahin, N.H. (1997) *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*, TPD Yay. Ankara.
- Sourander, A., Helstela, L., Helenius, H. Ve Piha, J. (2000) "Persistence of Bullying from Childhood to Adolescence – A Longitudinal 8-Year Follow-Up Study" *Child Abuse and Neglect*, 24, 7, 873-881.
- Toblin, R. L., Schwartz, D., Gorman, A.D. and Abou-ezzeddine, T. (2005) "Social-cognitive and behavioral attributes of aggressive victims of bullying" *Applied Developmental Psychology*, 26, 329-246.
- Ungar, M.T. (2000) "The Myth of Peer Pressure" *Adolescence*, 35, 137, 167-180.
- Vandekerckhove, W. and Commers, M.S.R. (2003) "Downward Workplace Mobbing: A Sign of the Time?" *Journal of Business Ethics*, 45:41-50.
- Wagner, E. F. (1993) "Delay of Gratification, Coping with Stress, and Substance Use in Adolescence" *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 1, 1-4, 27-43.
- Wentzel, K.R.and Erdley, C.A. (1993) "Strategies for Making Friends Relations to Social Behavior and Peer Acceptance in Early Adolescence" *Developmental Psychology*, 29, 5, 819-826.

- Wilton, M.M.M., Craig, W.M. and Pepler, D.J. (2000) "Emotional Regulation and Display in Classroom Victims of Bullying: Characteristic Expressions of Affect, Coping Styles and Relecant contextual Factors" *Social Development*, 9, 2, 226-245.
- Woods, S., Hall, L., Dautenhahn, K. and Wolke, D. (2004) " Implications of gender differences for the development of animated characters for the study of bullying behavior" *Computers in Human Behavior* (in press).
- Woods, S. and Wolke, D. (2004) " Direct and relational bullying among primary school children and academic achievement" *Journal of School Psychology*, 42, 135-155.